הרב נתנאל אוירבך

הפרשת חלה ללא קריאת שם

שאלה

אישה הכינה עיסה שיש בה שיעור קמח להפרשת חלה, בֵּרכה על הפרשת חלה,[1] נטלה את החלה מהעיסה, אך שכחה לומר 'הרי זו חלה' ונזכרה בכך לאחר זמן רב. האם הועילה הפרשתה?

א. הקדמה

בעת הפרשת חלה מברכים ונוטלים את החלה מהעיסה, ולאחר מכן אומרים 'הרי זו חלה'. נטילת החלה מהעיסה מהווה מעשה הפרשה, והאמירה 'הרי זו חלה' מהווה 'קריאת שם'. ויש לברר מהי המשמעות של האמירה 'הרי זו חלה' לאחר ההפרשה? האם היא נצרכת להתרת העיסה מטבלה, ואם הופרשה חלה ללא אמירה זו יש לשוב ולאומרה?

ב. מחלוקת הראשונים

כפי שציינו בהקדמה, רווח הוא המנהג לומר 'הרי זו חלה' לאחר נטילת החלה מהעיסה,[2] כפי שמופיע ב'שאילתות דרב אחאי' (פרשת צו שאילתא עג):

1. ביחס ללשון הברכה - יש שכתבו לברך 'להפריש תרומה', ראה: שאילתות דרב אחאי, פרשת צו שאילתא עג; רש"י (מחזור ויטרי, הל' פסח סי' לה-לו; סידור רש"י, סי' שעד; איסור והיתר לרש"י, סי' כג; ספר האורה, ח"ב סי' לט; שיבולי הלקט, סדר פסח סי' ריב, בשם רש"י; ראה עוד הרב יואל פרידמן, הערות לספר התרומה הל' חלה עמ' 139 הערה קסז); שו"ע, יו"ד סי' שכח סעי' א; גר"א, שם ס"ק ב; המנהיג, הל' פסח עמ' תנט; כלבו, סי' פט. ויש שכתבו לברך 'להפריש חלה', ראה: רמב"ם, הל' ביכורים פ"ה הי"א; ר"י הזקן (בתוך: שיטת הקדמונים, בבא קמא מהדו' בלוי תשל"ז עמ' שכד; תלמיד ר"י הזקן, בבא קמא צד ע"א); הלכות גדולות, סי' ה ד"ה כד שקלא (הוצאת מכון ירושלים עמ' קט); ספר התרומה, הל' חלה סי' פד; ראב"ן, סי' לה; ראבי"ה, ח"ב סי' תצב; הרוקח, הל' חלה סי' שנט; רא"ש, פסחים פ"א סי' י; רבנו ירוחם, אדם וחוה נתיב כא; רמ"א, יו"ד סי' שכח סעי' א; ערך לחם, שם: 'וכן נהגו'; חכמת אדם, שערי צדק שער מצוות הארץ פי"ד סעי' לב; ערוך השלחן, יו"ד סי' שכח סעי' ב. יש מי שהביא שתי דעות אלו ולא הכריע, ראה: סמ"ג, עשין סוף סי' קמא. ויש שכתבו שאין הבדל בלשון הברכה וניתן לברך או בלשון 'חלה' או בלשון 'תרומה', ראה: טור, יו"ד סי' שכח; לבוש, יו"ד סי' שכח סעי' א; ט"ז, שם ס"ק א; סמ"ק, סוף סי' רמו. ויש שכתבו לשלב ולומר 'תרומה חלה', ראה: מהרש"ל (הובאו דבריו בש"ך, יו"ד סי' שכח ס"ק א; ט"ז, שם ס"ק א; באר היטב, שם ס"ק א; פרישה, יו"ד סי' שכח ס"ק ג); ב"ח, יו"ד סי' שכח אות ב: 'מנהג המדקדקים'; חתם סופר (הגהות לשו"ע יו"ד סי' שכח סעי' א; סוכה ל ע"א סוף ד"ה ואיידי). ויש שכתבו לברך 'להפריש חלה מן העיסה', ראה: ריבמ"ץ, חלה פ"ב מ"ג ד"ה האשה; ר"ש, שם ד"ה וקוצה; אור זרוע, ח"א הל' חלה סי' רכה, בשם רבינו יצחק דסימפונט, הלא הוא הריבמ"ץ; ריקאנטי, סי' רל, בשם הריבמ"ץ; שיירי כנסת הגדולה, הגהות טור יו"ד סי' שכח אות ב. אך ראה: ט"ז, יו"ד סי' שכח ס"ק א, שמיאן בנוסח זה: 'אין בו צורך לעניין ברכה, וכי צריכין להזכיר פרטי הדינים בברכה'.
2. ראה: ירושלמי, חלה פ"א ה"ו: 'תרומה לה' זה שם המיוחד'; ירושלמי, מעשר שני פ"ה ה"ה: 'צריך לומר

> דמחייבין דבית ישראל לאפרושי חלתא מאגנא דלישא... ומיבעי ליה לברוכי... על התרומה, והדר לימא תיהוי חלה.[3]

אולם, בספר הפרדס לרש"י[4] לא נזכרה אמירה זו כלל אלא רק הברכה עצמה.[5] מחלוקת זו מתבטאת גם במחלוקת הרמב"ם והראב"ד הבאה - כתב הרמב"ם (הל' ביכורים פ"ה הי"א): 'כל המפריש חלה מברך תחילה... להפריש חלה'. על כך השיג הראב"ד והביא את דברי ה'שאילתות' הנ"ל: 'כתב רב אחא ז"ל, וקורא לה שם ואומר הרי זו תרומה'.[6] על פניו נראה שלדעת הראב"ד יש צורך בקריאת שם, כדעת ה'שאילתות', ואילו מן הרמב"ם שהשמיט את קריאת השם נראה שאין בה צורך, כדעת רש"י.[7] גם ה'טור'[8] והשלחן ערוך השמיטו את קריאת השם.[9] על דבריהם תמה הרב ישעיהו פיק (שאילת שלום, על השאילתות שאילתא עג אות עט):

> ואני עומד ומשתאה לפי שעה, דדין זה דצריך לקרות שם ולימא תיהוי חלה או תיהוי תרומה אחר הברכה כמו שפסק גאון והסכים על ידו הראב"ד... למה השמיטו הפוסקים בפרט הטור והשו"ע... למה שכחו ולא הזכירו הלכה זו שיצאה מפי גאון גדול אשר אליו תשמעון ולא נחדול.

אם כן התשובה לשאלה בעניין אישה ששכחה לקרוא שם, תלויה במחלוקת זו - לדעת ה'שאילתות' והראב"ד, הרי זה חיסרון בסדר ההפרשה ואילו לדעת רש"י והרמב"ם אין בכך חיסרון. ברם, יש לברר האם לפנינו מחלוקת עקרונית או לא? כלומר, האם היעדר אזכור קריאת שם לאחר הברכה וההפרשה אצל רש"י והרמב"ם אכן מורה שלדעתם אין בה צורך, או שמא גם הם סוברים שיש צורך בקריאת שם אך תפקידה מתמלא באמצעות הברכה או ההפרשה? כדי לענות על שאלה זו, נפנה לאחת הראיות שהובאה כסיוע לדעת ה'שאילתות' והראב"ד.

חלה על כל תרומה על הכל לה' זה שם המיוחד'. בביאור הדברים כתב רש"ס, חלה פ"א ה"ו ד"ה לה': 'דמהכא נפקא לן דבעינן דלימא תרומה וחלה'; רידב"ז, שם ד"ה חלה, שהכוונה לקריאת שם לאחר הברכה: 'רצונו לומר, דצריך לברך ולהזכיר שם המיוחד עליו מראשית ולא כל ראשית'. יש להעיר שזוהי גרסת הגר"א בירושלמי, אך ישנן גרסאות שונות שמהן עולה שלא מדובר בהכרח על קריאת שם, ראה: עלי תמר, חלה פ"א ה"ו ד"ה חלה.

3. כ"כ: רמב"ן, הל' חלה לד ע"ב: 'והוא מברך... להפריש חלה, והדר לימא תהוי חלה'; רשב"א, פסקי חלה סוף שער ד ד"ה המפריש את החלה (הוצאת מוסד הרב קוק, עמ' קמה), ציין לדברי השאילתות והראב"ד; מאירי, חלה פ"ב מ"ב ד"ה אמר המאירי: 'צריך שתדע, שהמפריש חלה צריך לברך קודם הפרשה... להפריש חלה ואח"כ נוטל וקורא לה שם, רצונו לומר שאומר הרי זו חלה'; חכמת אדם (שערי צדק שער מצוות הארץ פ"י סעי' יג, ביחס לתרומות ומעשרות; שם פי"ד סעי' לב, ביחס להפרשת חלה).
4. ספר הפרדס לרש"י, מהדו' ארנרייך בודפסט תרפ"ד, עמ' מג.
5. כן מופיע בסמ"ג, עשין סי' קמא: 'ויש שמברכים להפריש תרומה כי חלה שם העוגה היא', ולא הזכיר קריאת שם.
6. על ההבדל בין דברי הראב"ד ללשון השאילתות, שכן בשאילתות נאמר 'והדר לימא תיהוי חלה', כתב הרב ישעיהו פיק, שאילת שלום, על השאילתות שאילתא עג אות עט, שהייתה לו לראב"ד גרסה שונה בשאילתות: 'מסתברא כנוסחא שהייתה לפני הראב"ד, לימא תהוי תרומה, שהרי בנוסח הברכה שכתב גאון מזכיר תרומה'.
7. כתבנו 'על פניו', שכן זו ההבנה הרווחת במחלוקת הרמב"ם והראב"ד, אך להלן תתבאר הבנה שונה בכוונת הראב"ד.
8. טור, יו"ד סי' שכח.
9. שו"ע, יו"ד סי' שכח סעי' א. אמנם, הבית יוסף, יו"ד סי' שכח ד"ה ומ"ש ויש אומרים, הביא את דברי הראב"ד בשם השאילתות.

ג. ראיה מתוספתא

הרב אברהם דנציג (בינת אדם, על חכמת אדם שערי צדק שער מצוות הארץ פי"ד ס"ק ה) סייע לדברי ה'שאילתות' והראב"ד שיש צורך בקריאת שם, מדברי התוספתא: 'וכן הוא בתוספתא פ"ג, דבכל תרומות ומעשרות דינא הכי'. כוונתו היא לדברי התוספתא (תרומות פ"ג ה"ג):

> היה הולך להפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני, מאימתי מברך עליהן? משהפרישן. הפרישן - אם עתיד לקרות להם שם, אין בהן קדושה עד שיקרא להן שם. ואם אין עתיד לקרוא להן שם, כיון שהפרישן נתקדשו.

בתחילתה עוסקת התוספתא בעיתוי הברכה על הפרשת תרומות ומעשרות, שיש לברך 'עובר לעשייתן', היינו קודם שהפריש. אולם, ניתן 'להרחיב' את הגדרת 'עובר לעשייתן' ולברך גם לאחר ההפרשה כל עוד כוונת האדם שהתרומה תתקדש רק לאחר קריאת השם, כלשון התוספתא: 'הפרישן - אם עתיד לקרות להם שם, אין בהן קדושה עד שיקרא להן שם'.[10] לאור זאת מבואר, שאין התרומה קדושה עד שיקרא לה שם, כדברי ה'מנחת ביכורים' (שם ד"ה שהפרישן): 'דאינם קדושין עד שיקרא להם שם'. מבואר אם כן, טוען הרב דנציג, כדעת הראב"ד שיש צורך בקריאת שם. אולם, פרשני התוספתא העירו שדבריה נתונים במחלוקת התנאים המופיעה בתוספתא במקום אחר (מעשר שני פ"ד הט"ז):

> הפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני ולא קרא להן שם - רבי יוסי אומר, נתקדשו. רבי יהודה אומר, לא נתקדשו. רבי מאיר אומר, אם עתיד לקרות להן שם אין בהן קדושה עד שיקרא להן שם, אם אין עתיד לקרות להן שם כיון שהפרישן נתקדשו.

נמצא אם כן, שדברי התוספתא בתרומות הם כשיטת רבי מאיר. והנה, הרמב"ם (הל' תרומות פ"ב הט"ז) פסק שיש לברך קודם ההפרשה ולא הבחין בין אם דעת האדם לקרוא שם לאחר ההפרשה או לא, כפי שהבחינה התוספתא בתרומות:

> כל המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר, מברך קודם שיפריש כדרך שמברכין על כל המצוות כמו שביארנו בברכות.[11]

פרשני התוספתא ביארו שהרמב"ם הכריע להלכה כדעת רבי יוסי בתוספתא במעשר שני: 'הפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני ולא קרא להן שם, רבי יוסי אומר נתקדשו', היינו שכבר במעשה ההפרשה חלה קדושת התרומה עליה ולפיכך 'שוב אינו יכול לברך שכבר נגמרה המצווה'.[12] נמצא אם כן שלא ניתן להביא ראיה כנגד הרמב"ם מהתוספתא בתרומות, שיש צורך בקריאת שם, שכן לדעתו תוספתא זו אינה להלכה. זאת ועוד, הראיה שהביא הרב דנציג לדעת הראב"ד עוסקת בהפרשת תרומות ומעשרות ולא בהפרשת חלה, וייתכן שיש להבחין ביניהן. ייתכן שדווקא בהפרשת תרומות ומעשרות שהאדם מברך ברכה אחת וכולל בה את כל התרומות (תרומה גדולה ותרומת מעשר) וכל

10. הרב יצחק שבדרון (מנחת יצחק, תרומות פ"ג ה"ג ד"ה משהפרישין; שיירי מנחה, שם ד"ה משהשרישן); ריב"ג מווילנא, תרומות פ"ג ה"ג ד"ה מאימתי; חסדי דוד, שם ד"ה היה.
11. רמב"ם, הל' ברכות פי"א ה"ו.
12. חסדי דוד, תרומות פ"ג ה"ג ד"ה היה.

המעשרות (מעשר ראשון, מעשר שני ועני) עליו לקרוא שם לאחר מכן כדי לייחד את ההפרשה על כל חלק ולהבחין ביניהם, אבל בהפרשת חלה שאין במעשיו אלא מעשה אחד של הפרשת חלה בלבד, אין צורך בקריאת שם לאחר מכן, שכן הברכה על הפרשת חלה ומעשה ההפרשה מבטאים זאת.[13]

ד. ביאור דעת הרמב"ם

כאמור הרמב"ם השמיט את קריאת השם בהפרשת חלה, כלשונו: 'כל המפריש חלה מברך תחילה... להפריש חלה',[14] ושאלנו האם השמטה זו מורה שלדעתו אין בה צורך, או שמא גם הוא סובר שיש צורך בקריאת שם אך תפקידה מתמלא באמצעות הברכה או ההפרשה? ר"י קורקוס[15] הביא מקור לדעת הראב"ד ממנו עולה שיש צורך בקריאת שם. המקור הוא מדברי המשנה חלה (פ"ב מ"ג) אודות הפרשת חלה בטומאה, שם מובאת דעת רבי עקיבא: 'כשם שהוא קורא לטהורה כך הוא קורא לטמאה, לזו קורא חלה בשם ולזו קורא חלה בשם',[16] 'נראה מכאן שקריאת שם בעינן'.[17] והנה הרמב"ם פסק כרבי עקיבא[18] והזכיר דין זה בהלכותיו:

> וכן האישה שהיא טבולת יום לשה את העיסה וקוצה לה חלה ומפרישתה ומניחתה בכלים ונותנתו עם שאר העיסה כאחת, ומקפת על הכל כדי לתרום מן המוקף ואח"כ קוראה לה שם ואומרת הרי זה חלה.[19]

הרי לנו שהזכיר במפורש את קריאת השם, ולכן אין מנוס מלהסביר שהשמטת הרמב"ם את קריאת השם בהלכות ביכורים אינה מורה שלדעתו אין בה צורך, אלא שהיא יכולה להתממש בברכה שלפני ההפרשה, כהסברו של ר"י קורקוס (שם):

> ואפשר לפרש לדעת רבינו, ברכה שמברך... להפריש חלה אין לך קריאת שם גדול מזה, כיון שמברך ותכף מפריש הרי הוא כמפריש זו חלה.

לדבריו, אין בקריאת השם דין עצמי לומר 'הרי זו חלה', אלא עניינה הוא הגדרת המעשה שעושה, היינו מפריש חלה לשם המצווה, דבר שניתן למימוש בברכה המגלה על כך. מדבריו נראה שאין כוונת הרמב"ם שאין צורך בקריאת שם כלל ועיקר, אלא כוונתו שמימושה הוא באמצעות הברכה שלפני ההפרשה בה מזכיר האדם את החלה.[20] לאור

---

13. סברה זו מצויה בדברי ישראל, על חכמת אדם שערי צדק שער מצוות הארץ, פ"י ס"ק מב, יובא להלן אות ו 1.
14. רמב"ם, הל' ביכורים פ"ה הי"א.
15. ר"י קורקוס, הל' ביכורים פ"ה הי"א.
16. ישנה גרסה שונה במשנה, ובמקום 'בשם' יש הגורסים 'לשם', היינו 'לזו קורא חלה לשם ולזו קורא חלה לשם', ראה: ריבמ"ץ, חלה פ"ב מ"ג ד"ה ור'; ר"ש, שם ד"ה ורבי, ציין לגרסה זו; רע"ב, שם ד"ה יעשנה; תיו"ט, שם ד"ה אבל; מלאכת שלמה, שם ד"ה לזו; רשב"א, פסקי חלה סוף שער ד (הוצאת מוסד הרב קוק, עמ' קמד); מאירי, חלה פ"ב ד"ה המשנה השניה; ר"י קורקוס, הל' ביכורים פ"ה הי"א, ציין לגרסה זו. על משמעותן של הגרסאות השונות, ראה: גליוני הש"ס, חלה פ"ב מ"ג.
17. ר"י קורקוס, הל' ביכורים פ"ה הי"א.
18. רמב"ם, פיהמ"ש חלה פ"ב מ"ג: 'והלכה כרבי עקיבה'.
19. רמב"ם, הל' טומאת אוכלין פ"ח הי"ז.
20. ניתן לבאר כן גם בדעת רש"י - כאמור, בספר הפרדס לרש"י, לעיל אות ב, לא נזכרה קריאת שם, ונראה שאין השמטה זו מורה שאין בה צורך אלא שהיא מתממשת בעת הברכה וההפרשה. ניתן לסייע

זאת נראה להסביר את ההבדל בדברי הרמב"ם בהלכותיו - במקום בו מתמקד הרמב"ם בדיני חלה, אותם מיקם בהלכות ביכורים, הוא אינו רואה צורך להזכיר את קריאת שם, שכן סדר ההפרשה (הברכה וההפרשה) ממלא צורך זה, כדברי הר"י קורקוס. אך בהל' טומאת אוכלין, שם אין הדיון בהלכות חלה וסדרי הפרשתה, כתב הרמב"ם את עיקר הדין שיש לקרוא שם חלה. הסבר זה בדעת הרמב"ם ביחסו לקריאת שם, מקבל משמעות מפסיקתו כדברי רבי יוסי בתוספתא, שעצם ההפרשה מקדשת את התרומה: 'הפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני ולא קרא להן שם, רבי יוסי אומר נתקדשו'. לדעת הרמב"ם, המצווה בתרומות ומעשרות וחלה היא ההפרשה,[21] היינו נטילת חלק מהיבול או החלה מכלל העיסה. לפיכך, משום שזוהי המצווה, הברכה צריכה להיות לפני ההפרשה, כדין 'עובר לעשייתן', ובסיומה של ההפרשה לא יוכל עוד לברך שכן הסתיימה לה המצווה, כפי שביארנו, וכדברי 'צפנת פענח' (הל' מתנות עניים פ"ב ה"ח): 'משום דס"ל דעיקר הדבר הוא התיקון'. לאור זאת, לאחר הברכה על הפרשת חלה ונטילתה מהעיסה שוב אין צורך בקריאת שם, שכן בעצם ההפרשה התקדשה לה החלה, כדעת רבי יוסי.

ה. המנהג לא לקרוא שם חלה

מהאמור עד כה עולה, שהשמטת הרמב"ם אינה מהווה עניין עקרוני לשלילת קריאת שם, אלא שהיא מתממשת בברכה וההפרשה שלאחריה, ולפיכך אין צורך עקרוני בקריאת שם לאחר הברכה וההפרשה, כפי שביאר ר"י קורקוס בדעתו. אכן, יש שכתבו שלא נוהגים כיום לקרוא שם לאחר הברכה וההפרשה, כדברי 'חלת לחם' (סי' ז שירי ברכה ס"ק ב):

> והנה אנן לא ראינו נוהגין לקרות שם חלה לומר זו תהא חלה, אלא מפרישין ומברכין. וע"כ היינו טעמא דבמה שמברכין להפריש תרומה או חלה ובשעת מעשה מפרישין, הוא עצמו קריאת השם.[22]

דבריו תואמים להפליא את סברת הר"י קורקוס בדעת הרמב"ם, שאין צורך בקריאת שם דווקא והיא מתממשת בעת הברכה וההפרשה, ולכן מנהגם לא לקרוא שם חלה כלל. מנהג זה שלא לקרוא שם לאחר הפרשת חלה, מצאנו גם בדברי הנצי"ב (העמק שאלה, שאילתא עג ס"ק ג) שתמה על 'מנהג ישראל שלא לקרות שם כלל אלא מפרישין בלבד', הלא מבואר ב'שאילתות' והראב"ד שיש לקרוא שם לאחר הברכה וההפרשה? מדבריו נלמד על המנהג הרווח בזמנו להפריש חלה ללא קריאת שם לאחריה.[23]

לכך מדברי רש"י, פסחים מח ע"ב ד"ה אמר: 'וקורא שם ומברך'. דבריו צריכים ביאור, הלא קודם יש לברך ולאחר מכן לקרוא שם? בהערות הגרי"ש אלישיב, שם ד"ה ברש"י, כתב שדבריו הם 'לאו דווקא'. ונראה הביאור ברש"י כפי שביארנו בדעת הרמב"ם, היינו שקריאת השם מתממשת באמצעות הברכה וההפרשה.

21. רמב"ם, פתיחה להל' תרומות: 'להפריש תרומה גדולה, להפריש תרומת מעשר'; רמב"ם, פתיחה להל' מעשר: 'להפריש מעשר ראשון'; רמב"ם, פתיחה להל' מתנות עניים: 'להפריש מעשר לעניים'.
22. בהמשך דבריו, הוסיף חלת לחם, סי' ז שירי ברכה ס"ק ד, שייתכן שהדבר נובע מכך שמצוות הפרשת חלה מסורה לנשים: 'הואיל ורוב חלות מסורין לנשים והן אינן מכירין לקרות שם תרומה על החלה... קרוב בעיני לפי מה שכתבתי לעיל דהאידנא אין קורין שם אלא סומכין על הברכה'.
23. ראה גם: דרך אמונה, הל' ביכורים פ"ה הי"א ציון ההלכה ס"ק קעז: 'וצריך עיון שלא נהגו כן'.

1. ביאור 'הצורך' בקריאת שם

1. הבחנות

לאחר שביארנו את דעת הרמב"ם, עלינו להבין מהי סברת ה'שאילתות' והראב"ד שציינו בדבריהם את קריאת השם? הנצי"ב (העמק שאלה, שאילתא עג ס"ק ג) מסביר שגם אם לא קרא שם לאחר ההפרשה יצאה העיסה מכלל טבל בהפרשה בלבד, אלא שמשמעותה של קריאת השם היא כדי להחיל קדושת חלה על החלה הניטלת, וכאן 'יש לחלק בין הזמנים'. כלומר, לדעת ה'שאילתות' ניתן להאכיל חלה לכהן קטן וממילא ניתן לקרוא שם שתהיה קדושת חלה, אך בזמננו שאין אוכלים כלל את החלה אלא מאבדים אותה, 'יותר טוב שלא להקדישה כ"כ אלא כדי לפטור מן הטבל'. מדבריו נלמד, שבזמננו גם לדברי ה'שאילתות' אין הכרח לקרוא שם ואף ייתכן שרצוי להימנע מכך. הסבר נוסף מצוי ב'דברי ישראל' (על חכמת אדם שערי צדק שער מצוות הארץ, פ"י ס"ק מב), שכתב שאכן אין צורך לקרוא שם לאחר ברכה והפרשה, שכן למדנו בתוספתא כדעת רבי יוסי שעצם ההפרשה מקדשת את התרומה ושוב אין צורך בקריאת שם, וכך הסביר דבריו:

> הכי מסתבר, דכיון דמברך עליה ומפרש בהברכה איזה מעשר שמפריש, למה דרוש עוד לומר הרי זה מעשר, הא יש אמירה ומעשה ההפרשה.

אך מכל מקום הוא מסביר שבמקרה שאדם מפריש תרומות ומעשרות בפעם אחת וכולל כולם בברכה אחת, עליו לקרוא שם לכל תרומה ומעשר כדי להבחין ביניהם. אך גם זה 'לאו משום חיוב דקריאת שם, אלא מחיבוב המצווה'. מדבריו למדנו שני דברים - ראשית, קריאת שם אינה מעכבת בהפרשה, שכן אינה אלא לחיבוב מצווה בלבד. שנית, גם כאשר יש בה צורך כשמפריש בברכה אחת את כל התרומות והמעשרות, ניתן להבחין בין תרומות ומעשרות לחלה, שכן דווקא בתרומות ומעשרות יש לומר לאחר ההפרשה כל תרומה ומעשר, אך דבר זה אינו שייך בהפרשת חלה בה אין אלא חלה בלבד, ולכן ברור הוא שאין צורך לשוב ולקרוא שם. לאור זאת עולה, שאין כוונת ה'שאילתות' והראב"ד שציינו בסדר הפרשת חלה את קריאת השם לצורך החיובי בה ובהיעדרה מסדר ההפרשה מתהווה חיסרון, אלא מדובר על חיבוב מצווה בלבד, ואף ייתכן שאינה נצרכת בימינו כדברי הנצי"ב.[24] לאור דברים אלו נוכל ליישב את תמיהת הרב ישעיהו פיק (שאילת שלום, על השאילתות שאילתא עג אות עט) על השמטת ה'טור' וה'שלחן ערוך' את דברי ה'שאילתות': 'למה שכחו ולא הזכירו הלכה זו שיצאה מפי גאון גדול אשר אליו תשמעון ולא נחדול'. התשובה לכך היא, שגם לדברי ה'שאילתות' לא מדובר על חיוב וחלק מהותי מסדר ההפרשה, וקריאת השם מתממשת בברכה וההפרשה.[25]

---

24. אולם, ראה: רבי עקיבא איגר, הגהות לשו"ע יו"ד סי' שכח סעי' א, שהביא ראיה לראב"ד מדברי הרשב"א, חולין צד ע"א ד"ה וא"ת, ממנו משמע שאם לא קרא שם בתרומה לא יצא היבול מטבל, דבר המורה על הצורך החיובי בקריאת שם: 'ניחוש דילמא אתא אינש דלא בקי בהפרשת תרומות ואפריש ולא קרי שם וקא שריא טבלא'. יש להעיר על דברי הרשב"א הללו מדבריו בקידושין, מא ע"ב ד"ה מה לתרומה, בביאורו השני את עניין תרומה הניטלת במחשבה: 'ישנה במחשבה שאם נטל ולא קרא לה שם תרומתו תרומה'. כן כתב שיטה לא נודע למי, שם ד"ה מה לתרומה, בשם 'אית דמפרשי'.
25. לאור דברי הנצי"ב, התשובה היא, שאכן בזמן הזה יש להימנע מקריאת שם, ודברי השאילתות יפים לשעתו ולא לימינו.

2. השגה על לשון הברכה

ניתן לסייע לכיוון הבנה זו בדעת הראב"ד, שאין כוונתו בהשגתו לטעון שיש צורך בקריאת שם, אלא כל השגתו היא על לשון הברכה. כלומר, הרמב"ם (הל' ביכורים פ"ה הי"א) כתב שנוסח הברכה הוא 'להפריש חלה'. על כך השיג הראב"ד והביא מדברי ה'שאילתות': 'וקורא לה שם ואומר הרי זו תרומה'. בביאור השגתו כתב ה'כסף משנה' (שם):

> טעמו, משום דחלה שם העוגה וכבר כתב סמ"ק שאין להקפיד בין יזכירו חלה בין יזכירו תרומה.

הכסף משנה מבין שאין כוונת הראב"ד לטעון שיש צורך בקריאת שם, בניגוד לרמב"ם שהשמיטה, אלא כל השגתו היא על לשון הברכה שיש לומר 'להפריש תרומה' ולא 'חלה'.[26] כהבנה זו מצאנו בשו"ת 'בית אפרים' (או"ח סי' יט) שכתב ליישב את קושיית הרב ישעיהו פיק שתמה מדוע השמיטו ה'טור' וה'שלחן ערוך' את הצורך בקריאת שם, כדעת הראב"ד. וכן כתב: 'כוונת הראב"ד להשיג על הרמב"ם שכתב חלה, דהו"ל למינקט תרומה', אך אין כוונת הראב"ד לטעון שיש צורך בקריאת שם, כלשונו:

> אבל לומר שצריך לקרות שם להוי חלה או תרומה, אין מי שסובר כן, וכולהו מודו באם מברך קודם הפרשה ואח"כ מפריש אותו מן העיסה' שאין צריך לומר מאומה.

גם ה'חתם סופר'[27] כתב שהברכה מהווה את קריאת השם, והוסיף שלמנהגנו שלשון הברכה 'להפריש תרומה חלה'[28] אין צורך עוד לקרוא שם 'דהברכה היא קריאת שם'.

ז. סיכום

כיום המנהג הרווח הוא לקרוא שם חלה לאחר ההפרשה, אך לאור דברינו עולה שהמפריש כסדר ההפרשה המקובל אינו צריך לקרוא שם חלה ממה שנטל מהעיסה, ואף ראינו שכן היה הוא מנהג רווח. מכל מקום יש לציין לדברי ה'בן איש חי' (שנה ראשונה, פרשת צו סעי' כא) שכן כתב:

> אחר שיברך ויפריש יאמר בפיו הרי זו חלה כדי שיקרא לה שם בפיו אחר הברכה. ואע"ג דאיכא רבים דס"ל דלא בעינן לקרא לה שם, עם כל זה כיון דאיכא רבוותא דס"ל הכי, מאי הפסד יש באמירת ג' תיבות אלו למעבד אליבא דכו"ע.

וכלשון 'ערך לחם' (יו"ד סי' שכח סעי' א): 'וטוב לקרות לה שם ולומר הרי זה תרומה או הרי זה חלה'.

מסקנה

1) לאחר הברכה וההפרשה, יש לקרוא שם לחלה אותה הפריש.

2) אישה המברכת ומפרישה חלה כסדר ההפרשה, ושכחה לקרוא שם לחלה - אינה צריכה לשוב ולקרוא שם.

---

26. על דברי הכסף משנה תמה בבינת אדם, על חכמת אדם שערי צדק שער מצוות הארץ פי"ד ס"ק ה: 'ודברי הכסף משנה צריכים עיון, דכוונת הראב"ד שצריך לקרות שם'. מבואר מדבריו שהבין שרצונו של הראב"ד להשיג על הרמב"ם ביחס לקריאת שם.
27. חתם סופר (סוכה ל ע"א סוף ד"ה ואיידי, הגהות לשו"ע יו"ד סי' שכח סעי' א).
28. ראה לעיל הערה 1.